

SUVREMENA POVIJEST U »VJESNICIMA« HISTORIJSKOG
ARHIVA PAZIN (1/1991.) I RIJEKA (32/1990.)

God. 1953. započeo je izlaziti »Vjesnik« Državnog arhiva Rijeka, sada Historijskog arhiva Rijeka, kao jedno od prvih glasila uopće na sjeverozapadnom obalnom području nakon što je sjedinjeno s maticom domovinom Hrvatskom. To je područje Istra, dio kvarnerskih otoka i dotadašnja Rijeka. Novo je glasilo, međutim, svojim sadržajem prostorno pokrilo i Gorski kotar te ostali dio Kvarnerskog primorja. »Vjesnik« riječkoga Arhiva sa svojim je desetim sveskom, od 1964/65. godine, postao i glasilo Historijskog arhiva Pazin. No, 1991. započeo je izlaziti samostalni »Vjesnik Istarskog arhiva«, tj. Historijskog arhiva Pazin (ali uz novu, početnu numeraciju zadržava i stari broj: 32). U nekada samostalnom riječkom pa zatim zajedničkom glasilu, a tako i u sadašnjim novim, odvojenim »Vjesnicima« — god. XXXII, sv. 32, Rijeka 1990., str. 1—320 (glavni urednik: Jadranka Kaloper-Bakrač), te god. I (XXXII), sv. 1 (32), Pazin 1991., str. 322 (glavni urednik: Dražen Vlahov), objavljeno je, u prvom redu, mnogo izvora, ali i povijesnih studija o zbivanjima, ličnostima itd. iz prošlosti zapadne Hrvatske i drugih krajeva. Ima brojnih objavljenih historiografskih i arheografskih radova i iz suvremene povijesti, tj. iz razdoblja 19. i 20. stoljeća. Ovom prigodom dajemo uvid u te objavljene tekstove.

U riječkom »Vjesniku« tiskan je rad sada već pokojnog Danila Klena: »Pisma Jakova Volčića riječkom povjesničaru Giovanni Kobleru (1871—1880)« (str. 45—62). Volčić je Slovenac koji je dugo službovao kao svećenik u hrvatskoj Istri, i istakao se kao kulturni radnik; rođen je 1815., a umro 1888. godine. Korespondencija sadrži niz povijesnih podataka, pa i onih o glagoljici. Mihael Sobolevski, »Prilog građi o sudjelovanju sušačkih lučkih radnika u štrajku 1937. godine« (str. 63—99), objavljuje sedam dokumenata koji temeljito i slojevito govore o uzrocima radničkog bunta te o toku i rezultatima štrajka; svakako, sada objavljena građa bit će osnovna podloga za daljnje proučavanje gospodarstva sušačkoga područja potkraj 30-ih godina našega stoljeća. Irvin Lukežić, »Malinari« (str. 161—210), daje opširnu studiju i građu o razvoju mlinarstva na Rječini; u tekstu ima niz podataka koji govore o toj važnoj privrednoj grani od prvih vijesti o njoj pa do kraja 19. stoljeća. Julija Loci-Barković, »Secesija na riječkim hotelima« (str. 211—221), govori s kulturnopovijesnog stajališta o velikim riječkim ugostiteljskim objektima koji su planirano podizani u osvitu 20. stoljeća. Do tada je tadašnja Rijeka postala veliki srednjoeuropski i mediteranski grad; očito je da je tadašnja riječka arhitektura skladno išla ukorak sa srednjoeuropskim dostignućima toga vremena. Tatjana Blažeković, »Podaci za bio-bibliografiju Josipa Završnika« (str. 223—234), ukazuje na relativno malo poznatoga Riječanina (1769.—1842.), hrvatskoga pretpreporodnog i preporodnog djelatnika, koji se posebno angažirao na tome da »stvari funkcionalni slovni sustav štokavskom narječju«. Iz oblasti arhivske teorije i prakse Dubravko Pajalić, »Metodologija zaštite arhivske građe u privatnom vlasništvu« (str. 237—257), daje definiciju pojmova, prikaze situacije u svijetu, nekih metoda rada u Hrvatskoj, karakterističnih iskustava i akcija arhiva, te prijedloga metodologije

zaštite te građe. Davor Eržišnik, »Koncept informatičke obrade prema Uredbi o uredskom poslovanju« (str. 259—263), kratko komentira tu važnu oblast suvremenoga odnosa prema građi u nastajanju. Vinko Tadejević, »Praputnjak — naznake prirodnog smještaja i neki podaci o privrednim i društvenim prilikama u povijesnom razvoju« (str. 267—312), daje studiju o tome mjestu, danas na području općine Rijeka, ukazujući, između ostalog, i na njegove značajnije društveno-političke, gospodarske, sociološke i kulturne mijene u 19. i 20. stoljeću. (Ovdje treba upozoriti na nekada bitnu gospodarsko-izvoznu djelatnost Praputnjaraca: upravo su oni izvorno proizvodili čuveno pjenušavo vino, poznato pod imenom obližnjega Bakra: »Bakarsku vodicu«.) U pazinskom »Vjesniku« Hodimir Sirotković, »Pravosudne strukture u hrvatskim zemljama od 1918. do 1945. godine« (str. 17—30), pregledno ukazuje na jednu od triju osnovnih grana državne djelatnosti. Ljubo Drndić, »Historijat i značaj odluka Okružnog NOO-a za Istru od 13. rujna 1943« (str. 31—40), jedan od kreatora tih odluka o prekidanju državnopravnih odnosa i veza s Italijom i njezinom sjedinjenju s maticom-domovinom Hrvatskom, daje, uglavnom, memoarski uvid u tu poznatu tematiku, a usput i opservacije o raznim pitanjima najnovije povijesti Istre. Antun Giron, »Razvoj narodne vlasti na riječkom području od 1941. do 1945. godine« (str. 41—51), dao je kraći pogled u naznačenu pravno-povijesnu oblast na području Kastavščine, liburnijskoga dijela Istre, Rijeke i Kvarnerskog primorja. Slobodan Nešović, »Međunarodna dimenzija priključenja Istre i Slovenskog primorja novoj Jugoslaviji« (str. 53—63), nastoji osvježiti već poznate i komentirane materijale o ulozi zapadnih saveznika — Velike Britanije, SAD i SSSR-a. Nada Jaman, »Načelo etničke granice i etnička ravnoteža u razgraničenju Jugoslavije s Italijom (1945—1977. g.)« (str. 65—74), daje povijest odnosa između Italije i nove Jugoslavije, promatrajući je u svjetlu rada Savjeta ministara vanjskih poslova pet velikih sila pobjednica u ratu i Mirovne konferencije u Parizu, te rezultata Londonskog i Osimskog sporazuma. Ivan Pederin donosi »'Stručno mišljenje' Josipa Jelačića o uredovnom jeziku riječkih sudova upućeno austrijskom ministru pravde (1852)« (str. 147—180), kojim se potreba uvođenja hrvatskog jezika dokazuje etničkim stanjem i jezičkim prilikama; dokument govori o povijesti riječkih sudova te o gospodarskom razvoju tadašnje Rijeke. Dražen Vlahov objavljuje »Pisma dr. Ante Mandića Oblasnom NOO-u za Istru (1944)« (str. 181—197), istaknutoga građanskog političara, a tada člana ZAVNOH-a i AVNOJ-a; četiri dokumenta puna su podataka o toj ratnoj godini, ali i o ranijim razdobljima. »Ratni dnevnik Marijana Grbca, člana Okružnog komiteta SKOJ-a za Okrug Buzet« (str. 199—225), što ga je za objavljivanje priredio Božo Jakovljević, zanimljiv je i podacima bogat iskaz sudionika i kreatora događaja, i to za period od kraja prosinca 1943. do 13. rujna 1944. godine. Petar Strčić, »Razvoj arhivske službe na području Istre, Rijeke i Zadra ('sjedinjene općine)« (str. 245—258), daje iscrpniji povijesni pregled arhivskog razvoja sve do suvremenih dana. Martin Modrušan, »Priprema arhivske građe za mikrofilmiranje — preduvjet ispravnog mikrofilmiranja« (str. 259—267), govori o bitnom dijelu arhivske prakse, koji se dosad pokazao kao najbolji medij zaštite arhivske građe, iako je novijega datuma. Bogdan Lekić, »Cilj i značaj razgraničenja arhivske građe« (str. 269—275), upozorava na nedostatnost i ne-

preciznost sadašnjih zakonskih akata o ovome pitanju koji, nerijetko, izizivaju određene teškoće u odnosima između pojedinih arhiva (konkretno, i između riječkog i pazinskog arhiva), te arhivskih i nearhivskih institucija. Edirani su i opsežniji izvještaji Tatjane Mušnjak i Martina Modrušana o posjetima laboratorijima za restauraciju i konzervaciju Državnog arhiva Mađarske i Nacionalne biblioteke »Széchényi« u Budimpešti, u laboratoriju za restauraciju Centralnog državnog arhiva Slovačke u Bratislavi (str. 279—283), i u odjelu za reprografiju u foto-laboratorijima istih institucija (str. 284—288). U oba zbornika objavljeno je i nekoliko drugih izvještaja, prikaza i nekrologa, naravno, uz priloge iz ranijih razdoblja (do 19. st.). Većina radova ima sažetak na dva strana jezika.

»Vjesnik« Historijskog arhiva Rijeke i »Vjesnik istarskog arhiva«, tj. Historijskog arhiva Pazin za 1990., odnosno za 1991. god., donose obilje materijala koji govori o suvremenoj povijesti zapadne Hrvatske, tj. Istre, Kvarnerskog primorja i Gorskog kotara. Dio je tih tekstova arheografskog karaktera a dio su studije i članci. Očito je da postoji neiscrpna riznica vrela u nas i u stranome svijetu o tome najzapadnijem kraju Hrvatske, a i dovoljan broj stručnjaka za njihovo pronalaženje i obradu, te — na temelju tih izvora — obradu raznih povijesnih tema. To dokazuje i razdvajanje riječko-pazinskoga »Vjesnika« na dva zbornika, što od sada omogućuje i objavljivanje dvostruko više radova. Međutim, to od izdavačkih savjeta i uredništava zahtijeva i pojačani kritički napor kako bi radovi bili što sadržajni i vredniji.

Petar Strčić

HANNAH ARENDT, Vita Activa, August Cesarec, Zagreb 1991.

»Vita activa« Hannah Arendt prilično kasno stiže do našeg čitaoca jer je od njezina prvog izdanja u Chicagu 1958. proteklo više od 30 godina. Hannah Arendt, za koju bismo rekli da je po vokaciji i struci filozof, u svojim istraživačkim pothvatima došla je do rezultata koji mogu biti podsticaji i za povjesničare. Ova se knjiga bavi analizom djelatnog života i istražuje položaj čovjeka u njegovu svijetu. U nastojanju da se razotkriju ključni problemi teorije političkog djelovanja, osobitost je njezina prilaza dosljedno podrazumijevanje da povijesno znanje uvijek iznova potvrđuje prepoznatljivu shemu načina političkog djelovanja.

U prvom izdanju knjiga je na zahtjev izdavača nazvana *The Human Condition* (Ljudsko stanje), iako je autorica veoma jasno dala teorijske razloge za naslov *Vita activa*. To je ime koje odgovara upravo onome o čemu je u knjizi riječ, pa je potpuno opravdano taj naslov preuzeo i naš izdavač. »Ono što činimo« doista je središnja tema knjige, tvrdi Hannah Arendt, i s tog polazišta pokušava predočiti sve konzekvence pitanja: Što činimo kada djelujemo?